

планувало витратити суму в сто тисяч. Половину з них місто зайняло у Харківському земельному банку, а другу половину виділило у позику на 10 років без відсотків міністерство народної освіти. Загалом же будівництво обійшлося у 185 тис. крб. [1]. У 1899 р. для гімназії було побудовано нове власне приміщення. Значні кошти виділялися на поповнення бібліотеки: у 1892 р. фундаментальна й учнівська бібліотеки мали більше 5 тис. найменувань книг, а станом на 1 січня 1905 р. – понад 8,5 тис. найменувань. Чоловіча гімназія мала добре обладнані кабінети (фізичний, природничо-історичний, малювання) та музеї (історико-географічний і історико-церковно-археологічний). Історико-церковно-археологічний музей був відкритий на базі гімназії у 1893 р., його основу склали етнографічні речі греків-переселенців, побутові речі і посуд, жіночі прикраси. До 1904 р. гімназійний музей мав колекцію у 500 українських писанок та церемоніальних хлібин, у нумізматичної колекції були 1 246 монет, серед них візантійські, арабські, країн Європи [5].

Таким чином, можна зробити висновок, що Олександрівська чоловіча гімназія побудована у другій половині XIX ст. у м. Маріуполі позитивно вплинула на розвиток середньої освіти міста та протягом часу стала однією з головних чоловічих освітніх осередків Катеринославської губернії.

Література

1. Мариупольская Александровская мужская гимназия. URL: <https://zabytki.in.ua/ru/2733/mariupolskaya-aleksandrovskaya-muzhskaya-gimnaziya>
2. Михайлова Д.В. Визначна роль Ф. Хартаха у відкритті перших маріупольських гімназійних закладів. *Науковий часопис Нац. пед. унту імені М.П.Драгоманова: Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*: зб. наук. пр. Київ, 2012. Вип.17 (27). Ч.І. С.76-81
3. Об учреждении в г. Мариуполе мужской гимназии: высочайшее повеление 27 января 1876 г. *Журнал Министерства народного просвещения*. Санкт-Петербург, 1876. Ч.CLXXXIV. С.28 (101)
4. Об учреждении в Мариуполе мужской гимназии от 27 января 1876 г. *Сборник постановлений по Министерству народного просвещения*. Санкт-Петербург, 1878. – Т.6. 1874-1876. С.1370-1374
5. Олександрівська чоловіча гімназія (Маріуполь). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Олександрівська_чоловіча_гімназія_\(Маріуполь\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Олександрівська_чоловіча_гімназія_(Маріуполь)).

УДК 930.1 (477)

Романцов В.М.

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історичних дисциплін

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ КОНЦЕПТІВ В ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРАКТИКАХ ІРИНИ КОЛЕСНИК

Мова – надзвичайно важливий інструмент навчальної та наукової роботи історика. У контексті професійної мови історика особлива увага звертається на використання понятійно-термінологічного апарату. Розвиток історичного пізнання обумовлює суттєві зміни інструментарію історичних понять.

На сучасному теоретичному рівні історію понять найбільш ґрунтовно аналізує І. Колесник, яка знайома з дослідженнями провідних зарубіжних вчених Д. Буссе, Г. Гадамера, Р. Козеллека, У. Ріккена та ін. У своєму підручнику 2000 р. видання вчена започаткувала розробку цього питання, розглядаючи поняття української історіографії [3, с. 14, 15], але в іншій своїй праці вона всебічно висвітлює сучасну наукову мову історика в контексті концептуальної історії, яку показує як нову методологію [4, с. 28]. За словами О. Яся, який виступив у якості рецензента, ця ідея «розгортається на тлі представлення інтелектуальних і комунікативних контекстів мови історика як специфічної й навіть унікальної «мовної особистості» [6, с. 360]. Науковий погляд І. Колесник на застосування історичних понять знаходить відображення в її історіографічних та історико-методологічних дослідницьких практиках.

Цілком слушно вчена стверджує, що мова – це «комунікативна система, яка забезпечує зв'язки та механізми взаємодії в науці» [4, с. 4]. Вона звернула увагу на те, що в сучасній українській історіографії (пострадянська доба) відбувається «революція понять» («лінгвістичний поворот»), оскільки в науковій діяльності вітчизняних вчених активно оновлюється історична методологія, в українську історичну науку впроваджуються нові ідеї [4, с. 5]. На думку дослідниці, «мовний переворот у науці був зумовлений низкою обставин: крахом тоталітарної системи, утвердженням нових політичних режимів, зміною історичної

ідеології, через те у свідомості істориків замість ідейного монізму й марксистського пуризму запанували плюралізм, свобода думок, відкритість до впливів світової історичної думки, науки».

І. Колесник звернула увагу на те, що понятійний апарат історичної науки поповнився завдяки залученням «термінологічних запозичень із культурології, соціології, структуралізму, символічної й соціальної антропології, мікроісторії, історії повсякдення». Це свідчить про багатовимірність сучасних історичних студій, а також про застосування мультидисциплінарного підходу вітчизняними істориками, що є важливою ознакою соціогуманітаристики нашого часу. У цьому контексті І. Колесник відмітила вплив «постмодерністської лексики, котра сприймалася, щоправда, далеко не всіма істориками: «нарратив», «гранд-нарратив», «дискурс», «деконструкція», «мультикультуралізм», «орієнталізм», «постколоніальні студії», «нарративна філософія історії» [4, с. 31]. О. Ясь у зв'язку з цим зазначає, що «такий підхід нав'язує не тільки певні інструментальні можливості, дослідницькі стратегії, а й продукує низку культурознавчих, онтологічних, аксіологічних смислів» [6, с. 361].

Авторка у своїй праці виділила 35 базових понять, які структурувала згідно з міждисциплінарною ознакою за п'ятьма блоками:

- 1) група історіографічних понять («історіографічний факт», «історіографічна ситуація» та ін.);
- 2) поняття з галузі наукознавства, філософії та соціології науки («образ науки», «стереотип», «рефлексія»);
- 3) культурологічні категорії («ідентичність», «історична свідомість», «ментальність»);
- 4) лексеми, концепти, конструкції постмодернізму («нарратив», «деконструкція», «дискурс», «інтертекстуальність»);
- 5) категорії загального значення сучасної соціогуманітаристики («інтелектуальне співтовариство», «кар'єра», «культурна пам'ять», «ментальні мапи», «міждисциплінарність», «поворот») [4, с. 29].

У своїх студіях І. Колесник аналізує ряд теоретико-методологічних парадигм, використовуючи новий термінологічний ресурс соціогуманітарних дисциплін. Вчена звертає увагу на те, що серед ознак сучасної «нової наукової революції» XXI ст. визначається «пріоритет соціогуманітарних наук», актуалізується їхня освітня функція [2, с. 36]. З іншого боку, на думку вченої, формується новий тип наукового мислення, який орієнтує вченого на «інтелектуальну гнучкість, відкритість до нового» та спричиняє появу «нових інтелектуалів» [2, с. 36, 37]. У науковому пізнанні відбувається «гуманітарний переворот», корелюється «статус інтелектуальної історії» [2, с. 38]. І. Колесник стверджує, що інтелектуальна історія – це «феномен культури постмодерну». Одночасно вчена висловила дуже слушну думку про те, що «історія ідей неможлива без вивчення культурного *background*'а, соціокультурного контексту епохи, тобто розуміння того середовища, де виникають, циркулюють та змінюються знання, ідеї, дослідницькі технології та практики» [2, с. 39].

Заслуговує на увагу розвідка І. Колесник, в якій розглядається питання про стосунки історика та державної влади. У цьому контексті вчена використовує поняття «історична політика», що виникло у 1980-х рр. у ФРН, а пізніше поширилося «в інтелектуальному просторі» країн Центральної та Східної Європи. На думку дослідниці, це поняття ототожнюється з категоріями «політика історичної пам'яті», «політика минулого», «політика пам'яті» або терміном «політизація історії», але загалом «означає глобальну державну стратегію консолідації суспільства на засадах державного патріотизму та національної єдності». Більш конкретно державна історична політика передбачає «підтримку професійної історіографії і являє собою сукупність засобів організації, управління, фінансування академічних досліджень та їх використання в освітній сфері і масовій свідомості» [5, с. 11].

Розглядаючи сучасний стан науки в Україні, І. Колесник вказує на проблему «колоніального статусу української соціогуманітаристики, в тому числі історії», коли багато українських науковців мають фактично колоніальний статус. Але дослідниця не обмежується цією констатацією, а пропонує «шляхи і засоби рівноправного входження вітчизняної науки у міжнародне наукове середовище». Увагу вітчизняних істориків вона звертає на «такі неординарні риси української історії, як її не лінійність, перервність форм державного життя, відсутність еліт, мультиетнічність», оскільки «вони дають ... чудовий шанс для вироблення самобутньої схеми-картини минулого свого народу, а також пояснити її актуальність для міжнародної науки» [5, с. 19]. Також висловлюється пропозиція здійснити «погляд на минуле з перспективи історії генерацій». Вчена наголошує, що для вітчизняних істориків значний інтерес становить «генераційна схема-модель культурно-інтелектуальної історії «Українського радянського ХХ ст.»» [5, с. 20]. Відповідно до цього дана характеристика п'яти поколінь українських істориків минулого століття в їх суспільних умовах та інтелектуальному середовищі [5, с. 21–22]. Підсумовуючи. Дослідниця висловила важливі історіографічні узагальнення: «Зміна поколінневої структури науки відображає її поступ, масштаби оновлення, закритості / відкритості у комунікаційному просторі. Історико-поколінневі особливості зумовлюють інтелектуальну поведінку історика, адже кожне історіографічне покоління визначає свої ідеологічні, культурні й політичні ліміти. Кожному поколінню властива певна інерція щодо уявлень про значущість чи актуальність тих чи інших проблем, своя ієрархія професійних цінностей, специфіка інструментарію, шеренга лідерів та аутсайдерів, формальних і неформальних авторитетів. Історіографічне

покоління базується на системі партнерських відносин, особистих зобов'язань, дружніх стосунків та прихованих образ» [5, с. 23].

Розглядаючи сучасні умови діяльності вчених, І. Колесник відмітила, що вони використовують такі форми історії, як «публічна, медійна, дигітальна (цифрова)», які значно розширюють можливості застосування історичних знань [5, с. 12–17].

У розвідці, присвяченій парадигмі глобальної історії як новітнього напрямку соціогуманітаристики, вчена відмітила, що він охоплює різні сфери – культурологію, політологію, історію, етнологію, мовознавство [1, с. 15]. Глобальна історія – це ідеологія суспільства, що глобалізується, яка створює широкі перспективи історичного дослідження [1, с. 16]. З цього зроблено цікавий висновок: «Враховуючи всі ці особливості глобальної історії, ... сучасні історики заговорили про «емпіричний поворот» в історії На практиці «емпіричний поворот» означає відхід від історіософських схем та теорій», пошук нових методологічних підходів [1, с. 17].

Підсумовуючи короткий огляд плідних ідей, висловлених українською вченою, яка є провідним фахівцем у галузі теоретико-методологічних студій, необхідно зазначити, що її дослідницькі практики відкривають нову візію щодо впровадження у наукові студії сучасної історичної термінології і розкривають нові цікаві теоретичні парадигми.

Література

1. Колесник І. Глобальна історія як новітній напрям соціогуманітаристики. *Народна творчість та етнологія*. 2018. № 4. С. 15–22.
2. Колесник І. Культурно-інтелектуальна історія як дзеркало “нової наукової революції”. *Ейдос*. 2005. Вип. 1. С. 17–82.
3. Колесник І. Українська історіографія (XVIII – початок XX століття). Київ: Генеза, 2000. 256 с.
4. Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія / За ред. В. Смолія. К.: НАН України. Ін-т історії України, 2013. 566 с.
5. Колесник І. Український історик і влада: від примусу до партнерства. *Ейдос*. 2017. Вип. 9. С. 9–24.
6. Ясь О. Якою має бути сучасна українська історіографія? *Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки*. 2015. Вип.8. Київ, С. 359–365.